

БОГОЉУБ ШИЈАКОВИЋ, *Хермесова крила*. ПЛАТΩ, Београд, 1994, стр. 231.

Книгата „Хермесовите крилја“ од црногорскиот филозоф Богољуб Шијаковиќ нè пренесува во полето на филозофската херменевтика толку лесно колку што сугерира насловот – како на волшебни крилја ги прелетуваме страниците посветени на различни филозофски проблеми и тешки метафизички загатки.

Разбирањето е онтолошка определба на човекот, вели авторот, а способноста на човекот да разбира се одигрува во јазикот кој е негов вистински „роден крај“. Преку јазикот ни се отвора целиот свет. Таа способност јазикот не може да ја оствари ако не е, пред сè, разговор. Разговорот, пак упатува на „другиот“, на со-говорникот, на друга личност. Значи, „неоснована е претензијата дека говорот на другиот може секогаш и до крај да се асимилира со разбирањето“. Во разговорот доаѓаме до вистина во која учествуваме. Ако дијалогот е заедница, резултатот на дијалогот како вистина не може да биде „поимно исцрпен без остаток“. Дијалогот по својата суштина е „недовршив“. Ако се случело да запре дијалогот или разговорот, Грците имале обичај да речат „Хермес влезе“. Тој што учествува во дијалогот треба да ги навре неговите крилести сандали со чија помош молчењето ќе се вивне, ќе се надмине, ќе почне „авантурата на читањето“ и разбирањето. Херменевтиката, вели Шијаковиќ, се потпира врз разликата меѓу „буквалната смисла“ и „духовната смисла“ на текстот. Слично како Хермес, таа никогаш не запира.

Сите текстови во книгата како да имаат „крилести сандали“. Како зборови, тие се посредување меѓу авторот и читателот. Зборот е крилест, Хермес е водач на патот, тој ги познава тајните на патувањето. Читањето, пак, е еден од начините „да се надмине недоразбирањето“. Кога читаме се здобиваме со „смисла“ која го верифицира толкувањето. Како и во љубовта, во читањето се случува симпатија која не само што нè води, туку и придонесува да издржиме во „романсата на читањето“. Така подготвени од првите два текста на оваа филозофски инспиративна книга, патуваме низ нејзините волшебни страници и се чувствуваме со-говорници со авторот. Тоа ни олеснува да ја следиме неговата вонредна сугестивност, сјајна ерудиција и филозофски занес од типот на Платоновата филозофска манија.

Книгата ги содржи следните статии: Хермесовите крилја, Читањето (како) дијалог, Парадигматичноста и тавтегоричноста на поезијата, Хомеровската психолошка терминологија, Онтолошкиот карактер на раната грчка филозофија, За Платоновата доцнежна филозофија (една рецензија), Маркс со Аристотеловиот клуч во погрешна брава, Проблемскиот сноп на метафизиката на светлината, Антрополошката смисла за самопознанието: кон онтолошкото барање, Познај се самиот себе. Парадоксалноста на мистичкото познание. Спомнатите текстови се пишувани во период од десетина години, помеѓу 1984 и 1994 год.

Во статијата „Парадигматичноста и тавтегоричноста на поезијата“, авторот ги поставува разбирањето и толкувањето во нераскинлив јазол, затоа што толкувањето е незамисливо без разбирањето, а разбирањето веќе значи некое толкување. Поетското нема граници. Основните и споредните загатки на поетското ги дознаваме од констатацијата на Б. Шија-

ковиќ дека „поетското истовремено ја кажува и вистината и лагата“. Затоа, смета тој, „многузначноста“ на поезијата не треба да се преведува во „еднозначност“, туку „поезијата треба да се прифати не заради одгонетнување, туку заради играта која со разрешувањето на гатанката би ја проиграле и самите би останале изиграни“. „Хомеровската психолошка терминологија“ е статија богато поткрепена со етимолошка анализа на клучните поими релевантни за Хомеровата поезија. Хомеровскиот човек ги пројавува своите психички способности и одлики преку извесни „органи“ или моќи. Авторот нема намера да го докажува постоењето на „хомеровска психологија“ туку да ја претпостави значенската вредност и ширината на семантичкото поле што го зафаќаат термините: *menos*, *etos*, *ker*, *phren*, *noos* и *thymos*. Овие термини не би требало да означуваат сфаќање на „личност“, туку, пред сè, да ги илустрираат чувствата, мислите и свеста како психички одлики.

„Онтолошкиот карактер на раната грчка филозофија“ е статија во која авторот одговара на следниве прашања: од каде потекнува филозофијата, со што почнува таа, дали нејзиниот почеток и е онтолошки и зошто Талес е прв филозоф?

Праизворниот идентитет на јазичното и митското го открива именувањето како онтологизирање. Суштината е запишана во потеклото, вели Б. Шијаковиќ. Предфилозофската „тео-козмо-гонија“ го подготвува теренот за настапувачката филозофија. Раната грчка филозофија, така подготвена, треба „разновидноста на појавноста да ја доведе во едност на суштинското“. Предсократовската филозофија го изразува онтичкото единство на *physis* и *psyche* или единството на онтологијата, и теоријата на познанието. Тие се меѓузависни.

Целата книга е плод на филозофско-херменевтички зафат сместен во филолошка и историографска рамка. Неколку од спомнатите статии се објавени и на други места или претставени на меѓународни конгреси.

Во текстот насловен „Маркс со Аристотеловиот клуч во погрешна брава“ авторот поставува аналогија меѓу Марксовото разликување на „начинот на истражување и начинот на прикажување“ и Аристотеловото разликување на „она што е пред сè спрема нас“ и „она што е пред сè по природа“. Оваа аналогија тој ја користи како добар модел за „Марксовото транспонирање на познанието во онтичко“. Според мислењето на Б. Шијаковиќ токму тука е лоцирано исходното на Марксовиот конструктивизам. Особено во филозофијата на историјата Маркс си замислил, тврди авторот, дека „токму тој ја пронашол црвената нишка на историјата која му овозможува да изведе една меродавна (ре)конструкција на историското случување“.

Кога пишува за „Проблемскиот сноп на метафизиката на светлината“, Б. Шијаковиќ поаѓа од еден типично херменевтички изведен став: поимното изразување не ја дофаќа содржината на духовното искуство. За него може да се молчи, како што прават мистичарите, или да се говори алегориски, преку нешто друго.

Мистичкото познание и доживување е неискажливо само по себе. Но, ако за него зборуваме алегориски, тогаш говорењето може да биде филозофски оправдано, „единствено ако тоа е методичка нужност“. Затоа авторот ги поставува метафората, симболот и анагогијата како средства со кои се изразува неискажливото.

Светлината е услов и на постоењето и на познанието. Да се види и да се знае сè значенски истородни. Преку видливото се гледа и невидливото. Она што е на виделина, она што излегува на светлина е само согледан вид на она што е не-видливо. Б. Шијаковиќ заклучува дека „светлината е сè што вистински постои“. Во таа смисла, светлината е онтички услов на сè што постои. Светлината како начело на знаењето е услов нешто да биде познавливо. Истовремено таа е извор и темел на доброто. Затоа, смета тој, појавувањето на доброто е истовремено и појавување на светлината. Да се разбере доброто, значи да се разбере светлината. Метафизичката длабочина на поимот светлина прикажана е во античката и во средновековната мистичка филозофија. Барањето „познај се себеси“ напишано на влезот на Аполоновиот храм во Делфи кое стана начело на Сократовата филозофија, ги возбужува и инспирира европските филозофи сè до денес.

Антрополошката смисла на ова барање авторот на оваа книга ја гледа во проблемското поврзување на мислењето и делувањето во хеленската филозофија. Тоа е однос на личноста и слободата. Да се познаеш самиот себе не е само спекулативен теориски став туку самопознанието е свест за одговорност и акт на одлучување.

Проблемот на мистичкото како специфичен филозофски проблем, Б. Шијаковиќ го разгледува преку суштинската определба „Парадоксалноста на мистичкото богопознание“. Овој проблем теориско-историски е проследен преку гледиштата на Платон, Плотин и Прокле. Нивните филозофски идеи можат да се поврзат како вовед во апофатичката теологија. Мистичката парадоксалност може да се препознае на три нивоа: оностраност, непознавливост и неискажливост. Во однос на теолошката систематика и догматика, во чии рамки нема место за парадокс, мистичката парадоксалност функционира како коректив. Мистичката парадоксалност не е пречка или блокада на логичкото мислење. Авторот смета дека таа е реакција која „ќе се обиде да ги помрдне границите на мислењето и да изнуди редифинирање на основните поими“.

На крајот на ова претставување на книгата „Хермесовите крилја“ може да се рече дека таа плени со вонредната информираност на авторот, со свеж и оригинален јазичко-стилски израз и богато херменевтичко изведување.

Поради сето тоа, книгата има освен стручни, филозофски вредности, исто тка, и книжевно-критички димензии со кои може да биде привлечен и задоволен секој читател.

Вера Георѓиева
Филозофски факултет, Скопје